

Duyuru Tarihi : 04.04.2007
Duyuru No : DUYURU/2007-067
Yayınlandığı Yer : MALİ PUSULA DERGİSİ / NİSAN 2007 / Sayı : 28 Sayfa : 129 - 137

TÜRKİYE MUHASEBE STANDARTLARINA GÖRE İŞTİRAKLERİN VE İŞ ORTAKLIKLARININ MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Mehmet Akif TUNÇ
SMMM,CIA,BDODENET YMM A.Ş

GİRİŞ

Türkiye Muhasebe Standartları Kurumu önderliğinde yapılan çalışmalar neticesinde Uluslar arası muhasebe standartları Türkçeye çevrilmiş ve bu yolla oluşturulan yeni Türkiye Muhasebe Standartları yayınlanan tebliğler ile ilan edilmiştir.

Ülkemizde SPK'ya tabi şirketler ve yurtdışına raporlama yapan şirketler tarafından kullanılan Uluslar arası muhasebe standartları'nın yeniden yazılan Türk Ticaret Kanunu ile birlikte Türkiye'de belirli bir büyüklüğün üzerindeki tüm firmalarca uygulanacağı ön görülmektedir. Zira son yıllarda UMS'nin yaygınlaşması ile birlikte Türkiye, Uluslar arası Muhasebe Standartlarının uygulanmadığı ender ülkelerden biri haline gelmiştir.

Bundan dolayı Türkiye Muhasebe Standartları şu an için çoğu işletmede aktif olarak kullanılmasa da yakın bir gelecekte kullanılmaya başlanacağından bu standartları şimdiden inceleyip öğrenmek fayda arz etmektedir.

Türkiye Muhasebe Standartlarından 28.si tarafından iştiraklerin muhasebeleştirilmesi işlemlerini düzenlemektedir. TMS kapsamında iştiraklerin muhasebeleştirilmesi, ülkemizde iştiraklerin maliyet değerleri ile muhasebeleştirildiği alışlagelmiş uygulamadan oldukça farklıdır. TMS uygulamasında da iştirakler öncelikle maliyet değerleri ile muhasebeleştirilir fakat daha sonra iştirak'in karlılık durumuna göre yatırımcının aktiflerindeki iştirak maliyeti artırılır ve azaltılır.Ayrıca iştirak'in kar ve zararından yatırımcı payına düşen tutarlar da yatırımcının gelir tablosunda gösterilir.

31 nolu Türkiye Muhasebe Standartında ise iki veya daha çok taraf arasında kurulan iş ortaklıklarının muhasebeleştirilmesi irdelenmektedir.

Bu çalışmada, TMS 28 tarafından düzenlenen iştiraklerin muhasebeleştirilmesi ve TMS 31 tarafından düzenlenen iş ortaklıklarının muhasebeleştirilmesi işlemlerini örnek uygulamalarla birlikte incelemiştir.

1. TMS KAPSAMINDA İŞTİRAKLERİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ:

1.1.İŞTİRAK VE ÖNEMLİ ETKİ KAVRAMLARI:

İştiraklerdeki yatırımların nasıl muhasebeleştirilecekleri konusuna başlamadan önce, hangi yatırımların Uluslar arası Muhasebe Standartları tarafından "iştirak" olarak addedildiğini kavramak gerekir.

Uluslar arası Muhasebe Standartları şirketlerin birbirlerine yapabilecekleri yatırım tiplerini 4 'e ayırmıştır. Bunlar; bağlı ortaklık,iştirak,iş ortaklığı ve pasif(basit) yatırımdır.

Bağlı ortaklıklar, adi ortaklıklar gibi tüzel kişiliği olmayan işletmeler de dahil olmak üzere, ana ortaklık tarafından kontrol edilen işletmelerdir. Tam konsolidasyon yoluyla konsolide edilen bağlı ortaklıkların muhasebeleştirilmesi TMS 27 tarafından düzenlenmiştir.

İş ortaklığı ise iki veya daha fazla tarafın, müşterek kontrole tabi bir ekonomik faaliyeti gerçekleştirmesini sağlayan sözleşmeye bağlı girişimdir. İş ortaklıkları oransal konsolidasyon veya özkaynak metodu ile muhasebeleştirilir. İş ortaklıklarının muhasebeleştirilmesi işlemleri TMS 31’de düzenlenmiştir.

Bağlı ortaklık, iş ortaklığı veya iştirak tanımlarının hiçbirisine girmeyen yatırımlara ise pasif(basit) yatırım denir. Bu tür yatırımlar genellikle herhangi bir şirket’in hisse senetlerinin satın alınmasından ibarettir ve muhasebeleştirilme işlemleri TMS 39 tarafından düzenlenmektedir.

TMS 28 tarafından düzenlenen sahayı belirledikten sonra iştirak kavramını incelemeye başlayabiliriz. TMS’ye göre iştirak, yatırımcı işletmenin, adi ortaklık gibi tüzel kişiliği olmayan işletmeler de dahil olmak üzere, iş ortaklığı veya bağlı ortaklık niteliğinde olmayan, ancak üzerinde önemli etkisinin bulunduğu işletmelerdir. Bu tanımdan açıkça görüleceği gibi yatırım yapılan bir işletmenin iştirak olarak nitelendirilebilmesi için temel kriter yatırımcı işletmenin yatırımı üzerinde önemli etkiye sahip olmasıdır.

Önemli etki kavramı yıllar boyunca muhasebe çevrelerinde sıklıkla tartışılmış bir konudur. Bir dönem önemli etki ile kontrol kavramlarının aşağı yukarı aynı olduğu kabul edilmiş ve iştirakler de bağlı ortaklıklar gibi konsolide edilmiştir. Fakat yapılan son düzenlemelerle TMS 28’de “önemli etki” kavramının çerçevesi çizilmiş ve “kontrol”den farkları belirtilmiştir.

Yatırımcı şirket’in herhangi bir yatırım üzerindeki önemli etkisinin belirlenmesinde, standart, temel kriter olarak yatırımcı şirket’in iştirakte %20’lik bir paya sahip olmasını aramaktadır. Ancak, önemli etkinin belirlenmesinde yatırımcı işletme’nin iştirakine yönetici personel sağlaması, iştirakin yönetim kurulunda temsil edilmesi, yönetim politikalarına yön verebilmesi gibi birtakım başka faktörlerin de değerlendirilmesi gerektiği standart metninde belirtilmiştir. Başka bir ifade ile yatırımcı işletmenin bir yatırımındaki payı %20’den düşük olsa bile, yatırımcı o şirketteki önemli etkisini ortaya koyabiliyorsa, o yatırım yatırımcı şirket için iştirak kapsamında değerlendirilir.

Örneğin ABC A.Ş., Özgün İletişim A.Ş.’nin %20’lik hissesini satın almış, geri kalan %80 hissesi ise Özgün İletişim A.Ş.’nin kurucuları olan 4 kardeş arasında bölüşülmüştür. ABC A.Ş. Özgün İletişim’in yönetsel ve finansal politikalarının hiçbirini hakkında fikir belirtmemekte ve şirket’in işleyişine herhangi bir katkıda bulunmamaktadır. Bu durumda Özgün A.Ş.’deki %20’lik pay ABC A.Ş. için bir iştirak değildir, bu yatırım TMS tarafından “pasif yatırım” olarak değerlendirilir ve maliyet değeri ile ya da TMS 39’a göre muhasebeleştirilir.

ABC A.Ş., BNO Demet Telekomünikasyon A.Ş.’nin %10 ‘luk hissesine sahiptir. Geri kalan %90’lık hisse 60 gerçek ve tüzel kişi arasında bölüşülmüştür. ABC A.Ş., BNO Demet A.Ş.’nin yönetim kurulunda iki kişiyi belirlemekte ve ayrıca üst kademedeki yöneticilerin seçiminde aktif rol oynamaktadır. Bu durumda, ABC A.Ş.’nin BNO Demet A.Ş.’deki payının %10 olmasına rağmen BNO Demet A.Ş., ABC A.Ş. için iştirak mahiyetindedir ve bu yatırım TMS 28 kapsamında muhasebeleştirilmelidir.

İştirakler ileride açıklanacak birkaç istisnai durum dışında ana ortaklığın yayınladığı konsolide mali tablolarda “özkaynak metodu” ile muhasebeleştirilir. Bu noktada konsolide mali tablo ile bireysel mali tablo kavramlarından bahsetmekte yarar vardır.

Konsolide mali tablo, bir grubun finansal tablolarının tek bir işletme gibi sunulduğu finansal tablolardır.

Bireysel mali tablo ise ana ortaklığın finansal sonuçları ile bağlı ortaklıklarının veya iştiraklerinin finansal sonuçlarının birleştirilmediği yani bağlı ortaklıkların konsolide edilmediği ya da iştirakler ve iş ortaklıklarının özkaynak yöntemi ile muhasebeleştirilmediği, tüm bu yatırımların maliyetleri ile veya TMS 39 kapsamında muhasebeleştirildiği finansal tablolardır.

Bireysel finansal tablo, TMS açısından özellik taşıyan bir finansal tablodur, bu açıdan her hangi bir bağlı ortaklığa,iştirake vs. sahip olmayan bir şirketin sadece kendi faaliyet sonuçlarını yansıttığı finansal tablolar bireysel finansal tablolar değildir.Yani tek şirket'in finansal durumunu gösteren her mali tablo bireysel mali tablo değildir.

Bireysel finansal tablolar anaortaklık konumundaki holding şirketlerinin konsolide mali tablolara ek olarak yayınladıkları finansal tablolardır.

Ayrıca unutulmamalıdır ki bireysel finansal tabloların, konsolide finansal tablolarla beraber ya da bunlara ek olarak sunulma zorunlulukları da yoktur.

İştirakler,bağlı ortaklıklar ve iş ortaklıkları yatırımcı şirketlerin bireysel mali tablolarında maliyetle veya TMS 39 kapsamında muhasebeleştirilirler.

1.2.ÖZKAYNAK YÖNTEMİ:

Muhasebesel bir teknik olarak özkaynak yöntemini incelemeden önce bu yöntemin hangi durumlarda uygulanıp hangi durumlarda uygulanmayacağını kavramak gerekir.

Bir iştirak'in Özkaynak yöntemi kapsamında muhasebeleştirilebilmesi için temel iki faktör bu iştirak'in uzun bir süre elde tutulması öngörülen bir iştirak olması ve ana ortaklığın konsolide finansal tablo yayınlamasıdır. Bu iki şartdan herhangi birinin sağlanmadığı durumlarda iştirak maliyetle ya da TMS 39 kapsamında muhasebeleştirilir. Başka biri ifade ile iştirak'in kısa bir süre içinde elden çıkarılması düşünülüyorsa veya yatırımcı işletmenin herhangi bir sebeple konsolide finansal tablo yayınlamıyorsa¹ özkaynak yöntemi uygulanmaz. Bu tip iştirakler maliyetle ya da TMS 39 kapsamında muhasebeleştirilir.

Aşağıda, bir iştirak'in satın alınmasından itibaren muhasebeleştirilme aşamaları adımlar halinde incelenmektedir.

1.2.1 İştirak'in Hisselerinin Satın Alınması ve Şerefiye Hesaplanması

Özkaynak yöntemine göre iştirak yatırımı başlangıçta elde etme maliyeti ile kaydedilir. İştirak hissesinin satın alınması esnasında genellikle şerefiye ortaya çıkar ve bu şerefiyenin hesaplamasında

¹ Konsolide finansal tabloların yayınlanmadığı durumlar:

i) Yatırımcı, tamamına bir başka işletme tarafından sahip olunan bir bağlı ortaklık veya bir başka işletmenin kısmen sahip olduğu bir bağlı ortaklık ise ve bu işletmenin diğer koşullarda oy verme yetkisi olmayanlar da dahil olmak üzere, diğer sahiplerinin özkaynak yöntemi uygulanmaması konusunda bilgilendirilmiş ve buna itiraz etmemiş olmaları,

ii) Yatırımcının borçlanma veya özkaynağa dayalı araçları kamuya açık bir piyasada (yerel ve bölgesel piyasalar da dahil olmak üzere yurtiçi ya da yurtdışı menkul kıymet borsaları ya da tezgah üstü piyasada) işlem görmüyorsa,

iii) Yatırımcı, kamuya açık bir piyasada işlem görmek üzere herhangi bir finansal araç ihraç etmek amacıyla finansal tabloları ile bir sermaye piyasası düzenleyici kuruluşu ya da benzeri bir düzenleyici kuruma başvurmadıysa ya da bu tür bir başvuru süreci ve hazırlığı içinde değilse.

yatırım yapılan şirket'in varlıklarının ve borçlarının gerçek (piyasa)² değerleri kullanılır.Şerefiye hesaplamasını kısaca formülize edecek olursak;

İştirak'in Yatırımcıya Maliyeti – (İştirak Varlıklarının Gerçek Değeri – Borçlarının Gerçek Değeri) x İştirak Yüzdesi

Örnek vermek gerekirse; ABC A.Ş. , 2000 yılında XYZ A.Ş'nin %20'luk hissesini 5.000.000 YTL ödeyerek satın almış ve böylelikle bu şirkete iştirak etmiştir. XYZ A.Ş'nin toplam varlıklarının ve borçlarının kayıtlı değerleri ile piyasa değerleri aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir:

XYZ A.Ş	(YTL)
Varlıkların Kaydi Değeri	15.000.000,00
Borçların Kaydi Değeri	10.000.000,00
Varlıkların Piyasa Değeri	16.000.000,00
Borçların Piyasa Değeri	10.000.000,00

Görüldüğü üzere XYZ A.Ş'nin Net Varlıkları³nın piyasa değeri (16.000.000 – 10.000.000=) 6.000.000 YTL'dir.

ABC A.Ş'nin 5.000.000 YTL ödeyerek iştirak ettiği tutar XYZ'nin 6.000.000 YTL'lik net varlık piyasa değerinin %20'luk kısmı olan 6.000.000 x %20 = 1.200.000 YTL'dir . Bundan dolayı bu iştirakteki şerefiye tutarı 5.000.000 – 1.200.000 = 3.800.000 YTL'dir.

Bu iştirak ABC A.Ş'nin defterlerinde ABC A.Ş'nin ödediği net tutar olan 5.000.000 YTL olarak kaydedilecektir.

Hesaplanan ve aktifleştirilen şerefiye'nin yatırımcının defterlerinde ayrıca gösterilmesine gerek yoktur.(İştirak maliyetine dahil edilir) Şerefiye'nin hesaplanmasındaki temel nokta TMS 36 kapsamında iştirak'in değerinde bir düşüklük yaşanması halinde öncelikle alımda hesaplanan şerefiyelerin iptal edilmesidir.

Aktifleştirilen şerefiyeler itfa edilmez, alım sırasında ortaya çıkan negatif şerefiyeler ise o dönemde gelir yazılır.

1.2.2 İştirak Kar ve Zararlarının Muhasebeleştirilmesi

Özkaynak yönteminde satın alınan iştirak payları maliyetleri ile muhasebeleştirildikten sonra bu iştirak tarafından dönem sonlarında açıklanan kar veya zararlar ana ortaklık tarafından bu iştirakteki pay oranında muhasebeleştirilir.

İştirak'in dönem sonunda kar açıklaması durumunda aktifteki iştirak hesabı kar üzerinden iştirakteki pay oranında hesaplanan tutar kadar borçlandırılır ve karşılığında gelir kaydedilir. İştirak'in zarar etmesi durumunda ise aktifteki iştirak hesabı alacaklandırılır ve gider hesapları borçlandırılır.

İştirak tarafından elde edilen karlar üzerinden temettü dağıtılması durumunda ise kasa/banka hesapları elde edilen temettü oranında borçlandırılırken, iştirak hesabı alacaklandırılır.

² Şirket varlık ve borçlarının gerçek değeri, herhangi bir şirkete iştirak etmeden önce yatırımcı tarafından genellikle bağımsız denetim şirketlerine veya kurumsal finansman şirketlerine yaptırılan "due diligence" çalışmaları ile tespit edilir.

³ Net Varlıklar , (Varlıklar – Borçlar) veya özkaynaklara eşittir.

Yukarıdaki XYZ A.Ş. örneğinden devam edecek olursak, 2000 yılı sonu itibariyle XYZ A.Ş. 28.000.000 YTL kar elde etmiş bunun üzerinden 8.000.000 YTL kurumlar vergisi ödemiştir. Bu durumda ABC A.Ş.'nin dikkate alacağı ve XYZ'deki payı oranında muhasebeleştireceği tutar, vergi sonrası net kar rakamı üzerinden hesaplanan $(20.000.000 \times \%20) = 4.000.000$ YTL'dir.

ABC A.Ş. tarafından atılacak muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olacaktır.

İştirakler 4.000.000
İştiraklerden Gelirler 4.000.000

XYZ A.Ş., 2000 yılında elde ettiği net kar üzerinden 1.000.000 YTL temettü dağıtmış ABC A.Ş.'nin payına 200.000 YTL düşmüştür.

Temettü elde edildiğinde ABC'nin atacağı kayıt aşağıdaki gibi olacaktır:

Bankalar 200.000
İştirakler 200.000

Görüldüğü üzere ABC A.Ş.'nin defterlerinde takip ettiği XYZ A.Ş. iştirakinin değeri bu şirket tarafından dağıtılan temettü ile birlikte azalacaktır.

Böylece 2000 yılı sonu itibariyle ABC A.Ş. defterlerindeki XYZ A.Ş. iştiraki hesabı $5.000.000 + 4.000.000 - 200.000 = 8.800.000$ YTL bakiye verecektir.

1.2.3 İştirak Zararlarının Muhasebeleştirilmesinde Özellikli Konular

Özkaynak yöntemine göre iştiraklerin zararlarının muhasebeleştirilmesinde dikkat edilmesi gereken nokta şudur: İştirak zararlarından yatırımcının payına düşen tutarın, o iştirakin yatırımcının aktiflerindeki defter değerini aşan kısmı gider yazılmaz.

Bir örnekle açıklamak gerekirse, ABC A.Ş.'nin , KLM A.Ş.'ye %40 oranında iştirak ettiğini ve KLM A.Ş. iştirakinin ABC A.Ş.'nin defterlerinde 10.000.000 YTL olarak gösterildiğini düşünelim.

KLM A.Ş. 2005 sonu itibariyle 40.000.000 YTL zarar açıklamıştır. Bu durumda ABC'nin payına düşen zarar $(40.000.000 \times 0,4 =) 16.000.000$ YTL olmasına rağmen ABC A.Ş., iştirakin defter değeri kadarlık tutarı, yani 10.000.000 YTL'yi gider kaydedebilir.⁴

İştirak Zararları 10.000.000
İştirakler 10.000.000

Daha sonra bu iştirak kar elde ederse, bu kardan yatırımcının payına düşen rakam öncelikle geçmiş yıllarda gider olarak kaydedemediği zararlara mahsup edilir, bu zararlar tüketildikten sonra gelir yazılır.

Örnek üzerinden devam edecek olursak, KLM A.Ş. 2006 yılını ise 45.000.000 YTL karla kapamıştır. Bu durumda ABC A.Ş.'nin payına düşen kar rakamı $45.000.000 \times 0,4 = 18.000.000$ olmasına rağmen geçen yıl zararlarından gider kaydedemediği 6.000.000 YTL'lik bir tutar bulunduğundan $(18.000.000 - 6.000.000) = 12.000.000$ YTL'lik bir tutarı gelir kaydeder.

Yatırım yapılan iştirakin kar veya zararına henüz yansıtılmamış tutarların yatırım yapılan iştirakin özkaynaklarında ortaya çıkardığı değişiklikler de yatırımcının yatırım yapılan iştirakteki payı oranında yatırımın defter değerinde düzeltme yapılmasını gerekli kılabilir. Bu tür değişiklikler, maddi duran varlıkların yeniden değerlemesinden ya da yabancı para çevrim farklarından kaynaklanan değişiklikleri

⁴ Ana ortaklık iştirak'in borçlarının tamamına kefil olmuşsa, zararın iştirak'in defter değerini aşan kısmı da kaydedilir. Bu durumda iştirakin defter değerini aşan kısım kadar borçlanılır ve aynı tutar gider kaydedilir.

içerir. Bu değişikliklerden yatırımcıya düşen pay doğrudan yatırımcının kendi özkaynaklarında muhasebeleştirilir.

1.2.4 Yatırımcı ile İştirak Arasındaki Ticari İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi:

Bir yatırımcı işletme ile iştirakleri arasında gerçekleşen işlemlerden doğan kâr ve zararlar yatırımcının finansal tablolarına ancak iştirakteki grup dışı yatırımcıların payı kadar yansıtılır. İştirakin bu işlemler sebebiyle oluşan kâr ve zararından yatırımcı işletmeye düşen pay elimine edilir.

Bir örnekle açıklamak gerekirse;

K A.Ş, L A.Ş'nin %40 hissesini elinde bulundurmaktadır ve bu şirkette önemli etkiye sahiptir. L A.Ş, 2006 yılı içerisinde K A.Ş'ye 2.000 YTL karla bir takım ürünler satmıştır ve 31.12.2006 itibarıyla bu ürünlerin %30'u halen K A.Ş stoklarında mevcuttur.

L A.Ş'nin 2006 yılı vergi sonrası net karı 15.000 YTL'dir ve bu kar rakamı K A.Ş'ye yapılan satıştan elde edilen 2.000 YTL'lik karı da içermektedir.

K A.Ş tarafından yayınlanan konsolide bilanço hazırlanırken şayet iki şirket arasında bu mal alım satımı gerçekleşmemiş olsaydı aşağıda gösterildiği üzere iştirakler hesabı $(15.000 \times \%40) = 6.000$ YTL borçlandırılacak ve karşılığında 6.000 YTL'lik gelir kaydedilecekti.

İştirakler (L A.Ş)	6.000
İştirak Gelirleri	6.000

Fakat iştirak tarafından yatırımcıya mal satışında bulunulmuş ve 2.000 YTL'lik kar elde edilmiştir. Dönem sonu itibarıyla yatırımcının stoklarında bulunan malların maliyeti bu karı da içermektedir ve bu kar elimine edilmelidir. Bundan dolayı; iştirak gelirleri ve iştirakler hesabı $2000 \times \%30 \times \%40^5 = 240$ YTL kadar azaltılmalıdır.

Böylece konsolide bilançoda aşağıdaki rakamlar yer alacaktır;

İştirakler (L.A.Ş)	5.760 (6000 – 240)
İştirak Gelirleri	5.760

2. TMS KAPSAMINDA İŞ ORTAKLIKLARININ MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

İş ortaklıklarının muhasebeleştirilmesi işlemlerinin düzenlendiği TMS 31'de iş ortaklıkları temel olarak 3 kategoriye ayrılmıştır. Bunlar; müştereken kontrol edilen faaliyetler, müştereken kontrol edilen varlıklar ve müştereken kontrol edilen işletmelerdir. Bu kategorilerin ilk ikisinde girişimciler tarafından kurulan herhangi bir işletme bulunmamaktadır. Bundan dolayı bu tür iş ortaklıkları konsolidasyon işlemlerine tabi tutulmazlar.

Müştereken kontrol edilen işletmelerde ise girişimciler iş ortaklığının faaliyetini yürütmek için ayrı bir tüzel kişilik oluştururlar. Bundan dolayı yeni oluşturulan bu tüzel kişiliğin faaliyet sonuçları girişimcilerin finansal tabloları ile birleştirilir. Bu birleştirme işlemi aşağıda da açıklandığı üzere oransal konsolidasyon yöntemi veya özkaynak metodu kullanılarak yapılır.

2.1 Müştereken Kontrol Edilen Faaliyetler:

Bu tip iş ortaklarında girişimcilerce kurulan herhangi bir finansal yapı yoktur. Bundan dolayı bu iş ortaklıkları için standart, finansal tablo yayınlama zorunluluğu getirmemektedir. Keza uygulamada da

⁵ Yatırımcının dönem sonu stoğunda malların %30'u bulunmaktadır bundan dolayı 2.000 YTL'lik kar %30 ile çağrılmıştır. %40 ile çarpılmasının sebebi ise yatırımcının şirketin %40'ına ortak oluşudur.

bu tür iş ortaklıkları bir şirket yapısı altında kurulmamakta ve herhangi bir finansal tablo yayınlanmamaktadır.

Girişimcilerden her biri kendi sabit kıymetlerini ve stoklarını kullanarak ortak bir operasyonu yürütürler. En tipik örneği uçak,gemi gibi sabit kıymetlerin inşasıdır.Böyle faaliyetlerde her girişimci ortak inşa edilen yapının bir bölümünü inşa eder,

Bu tip iş ortaklıklarında girişimciler kendi finansal tablolarında kendilerine ait sabit kıymetleri,stokları,maliyetleri ve iş ortaklığının gelirleri üzerinden elde ettikleri payları raporlarlar.

Girişimcinin konsolide finansal tablo hazırlaması durumunda bu tür iş ortaklıkları konsolidasyona dahil edilmez.Girişimcinin bu iş ortaklığında kullandığı kendine ait sabit kıymetleri,stokları vs. girişimcinin ayrı finansal tablolarındaki gibi birebir raporlanır.

2.2 Müşterekeken Kontrol Edilen Varlıklar:

Bu tür iş ortaklıklarında girişimciler bir veya birkaç varlığı müştereken işleterek ekonomik çıkar elde ederler. Genellikle petrol,gaz ,madencilik gibi sektörlerde sıklıkla firmaların bir boru hattını veya tesisini ortak kullanmaları suretiyle oluşur.

Bu tip iş ortaklıklarında da iş ortaklığı için ayrı finansal tablo yayınlama mecburiyeti yoktur.Girişimci kendi finansal tablolarında;

- Müşterekeken kontrol edilen varlık veya varlıklardan payına düşen rakamı sabit kıymet grubunda gösterir.
- Müşterekeken kontrol edilen varlık üzerinden elde edilen gelirden kendi payına düşen rakamı gelir kalemleri arasında raporlar.
- Bu iş ortaklığı için bireysel olarak katlandığı maliyetleri ve ortak maliyetlerden payına düşen rakamı maliyetlerin arasında gösterir.
- Bu iş ortaklığı için yaptığı borçlanmaları ve ortak borçlardan payına düşen rakamları borçlar kalemleri içinde raporlar.

Girişimcinin konsolide finansal tablo hazırlaması durumunda bu tür iş ortaklıkları konsolidasyona dahil edilmez.Başka bir ifade ile ortak girişimcinin konsolide finansal tablo sunması durumunda; varlıklar, yükümlülükler, gelir ve giderler ortak girişimcinin finansal tablolarına yansıtıldığından, bu kalemlerle ilgili olarak herhangi bir düzeltme yapılmasına veya diğer konsolidasyon işlemlerinin uygulanmasına gerek yoktur.

Ayrıca iştiraklerin veya bağlı ortaklıkların aksine bu tür iş ortaklıkları için bilançonun mali duran varlıklar bölümünde(Tekdüzen hesap planındaki 240 hesaplar) herhangi bir tutar da gösterilmez çünkü iş ortaklığındaki girişimcinin payı zaten sabit kıymetler içerisinde gösterilmektedir.

2.3 Müşterekeken Kontrol Edilen İşletmeler:

Bu tür iş ortaklıkları diğer iki türdeki iş ortaklıklarından farklı olarak, girişimcilerin ortak operasyonları yürütmek üzere müştereken bir şirket kurmaları suretiyle oluşturulmaktadır. Müşterekeken kontrol edilen bir işletme, iş ortaklığının varlıklarını kontrol eder, giderlerini ve yükümlülüklerini üstlenir ve gelire hak kazanır. Kendi adına sözleşmeler yapabilir ve iş ortaklığının faaliyeti için finansman sağlayabilir.

Müşterekeken kontrol edilen işletmelerin birçoğu esasen müştereken kontrol edilen faaliyetler veya müştereken kontrol edilen varlıklara benzerdir. Örneğin; ortak girişimciler vergi veya başka gerekçelerle, petrol boru hattı gibi müştereken kontrol edilen bir varlığı müştereken kontrol edilen bir işletmeye devredebilir.

Müşterekeken kontrol edilen bir işletme, diğer işletmelerin yaptığı gibi kendi muhasebe kayıtlarını tutar ve kendi finansal tablolarını hazırlar ve sunar.

Her ortak girişimci, müştereken kontrol edilen işletmeye genellikle nakit veya başka kaynakları ile katkıda bulunur. Bu katkılar, ortak girişimcinin muhasebe kayıtlarına dahil edilir ve finansal tablolarına müştereken kontrol edilen işletmedeki bir yatırım olarak yansıtılır.

2.3.1 Müştereken Kontrol Edilen İşletmelerin Muhasebeleştirilmesi:

Bir girişimcinin finansal tablolarında bu girişimci konsolide finansal tablo yayınlasın veya yayınlamasın müştereken kontrol edilen işletmelerdeki paylar özkaynak yöntemi ile veya oransal konsolidasyon yöntemi ile muhasebeleştirilir.⁶

Öz kaynak yöntemi, çalışmamızın iştiraklerin muhasebeleştirilmesinin anlatıldığı birinci bölümünde detaylı bir şekilde irdelendiğinden bu bölümde tekrar üzerinde durulmamıştır.

Oransal konsolidasyon yöntemi ile muhasebeleştirme esasen müştereken kontrol edilen işletmenin aktif, pasif, gelir ve gider kalemlerinin, ortak girişimcinin payı oranında ortak girişimcinin finansal tablolarında satır satır benzer kalemlerle birleştirilmek suretiyle muhasebeleştirilmesi veya ortak girişimcinin finansal tablolarında söz konusu kalemlerin ayrı bir satır olarak raporlanmasını kapsayan muhasebeleştirme yöntemidir.

Ortak girişimcinin oransal konsolidasyon uygulaması, bilançosunun müştereken kontrol ettiği varlıklardaki payını ve müştereken sorumlu olduğu yükümlülüklerdeki payını içermesi anlamına gelir. Ortak girişimcinin gelir tablosu, müştereken kontrol edilen işletmenin gelir ve giderlerindeki payını içerir. Oransal konsolidasyonun uygulanması ile uyumlu olan işlemlerin bir çoğu TMS 27'de açıklanan bağlı ortaklıkların konsolidasyonuna ilişkin işlemlerle benzerdir.

Oransal konsolidasyon yöntemini bir örnekle açıklamak gerekirse;

A şirketi ile B şirketi bir market işletmek üzere bir iş ortaklığı kurmuştur. Kurulan bu iş ortaklığında A ve B şirketlerinin payları %50 - %50 'dir ve her iki şirket de yeni kurulan bu şirkete 20.000 YTL'lik sermaye koymuşlardır.

---

⁶ TMS 31 esasen özkaynak yönteminin kullanımını tavsiye etmez, çünkü oransal konsolidasyon ortak girişimcinin müştereken kontrol edilen işletmedeki katılım payının özü ve ekonomik gerçekliğini, yani ortak girişimcinin gelecekteki ekonomik faydadan alacağı payı üzerindeki kontrolünü, daha iyi yansıtır. Bununla birlikte, standart, özkaynak yönteminin müştereken kontrol edilen işletmelerdeki paylarının muhasebeleştirilmesinde alternatif bir yaklaşım olarak kullanılmasına izin verir.

31.12.2006 itibariyle A şirketi'nin ve iş ortaklığının oransal konsolidasyon öncesi finansal tabloları aşağıdaki gibidir:

A ŞİRKETİNİN MALİ TABLOLARI			
Varlıklar		Borçlar ve Sermaye	
Duran Varlıklar	34.800	Özsermaye	54.100
Sabit Kıymetler	14.800	Sermaye	50.000
İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar	20.000	Sermaye Yedekleri	1.000
Dönen Varlıklar	21.600	Geçmiş Dönem Karları	3.100
		Borçlar	2.300
TOPLAM VARLIKLAR	56.400	Toplam Borçlar ve Sermaye	56.400
Gelir Tablosu			
Gelir	45.000		
Faaliyet Gideri	-34.100		
Kur Farkı + Faiz Geliri	330		
Finansal Giderler	-9.030		
Dönem Net Karı	2.200		
İŞ ORTAKLIĞININ MALİ TABLOLARI			
Varlıklar		Özsermaye ve Borçlar	
Duran Varlıklar	40.000	Özsermaye	49.660
Sabit Kıymetler	40.000	Sermaye	40.000
		Sermaye Yedekleri	0
Dönen Varlıklar	12.500	Geçmiş Dönem Karları	9.660
		Borçlar	2.840
Toplam Varlıklar	52.500	Toplam Borç ve Özsermaye	52.500
Gelir Tablosu			
Gelir	41.900		
Faaliyet Giderleri	-40.310		
Kur Farkı + Faiz Gelirleri	90		
Finansman Giderleri	-80		
Net Dönem Karı	1.600		

A Şirketi Oransal Konsolidasyon Sonrası Finansal Tablolar					
BİLANÇO					
Varlıklar			Borçlar ve Özsermaye		
Duran Varlıklar	34.800		Özsermaye	58.930,0	
Sabit Kıymetler	34.800	=14,800+50%*40,000	Sermaye	50.000	
			Sermaye Yedekleri	1.000	=1,000+50%*0
Dönen Varlıklar	27.850	=21,600+50%*12,500	Geçmiş Dönem Karları	7.930	=3,100+4,830
			Borçlar	3.720	=2,300+50%*2,840
Varlıklar	62.650		Özsermaye ve Borçlar	62.650	
Gelir Tablosu					
Gelir	65.950	=45,000+50%*41,900			
Faaliyet Giderleri	-54.255	=-34,100+50%*-40,310			
Kur Farkı + Faiz Gelirleri	375	=330+50%*90			
Finansman Giderleri	-9.070	=-230+50%*-80			
Net Gelir	3.000				

Görüldüğü üzere A şirketinin konsolidasyon öncesi bilançosundaki iş ortaklığındaki yatırımlar bölümü elimine edilmiştir ve konsolide bilançoda sermaye olarak sadece A şirketi'nin kendi sermayesi olan 50.000 YTL'lik tutar görünmektedir. Geri kalan kalemler oranlama suretiyle taraf tarafa toplanmıştır.⁷

KAYNAKLAR:

- International Financial Reporting Standarts, IASB , London , 2006
- Alfredson, Keith; Applying IFRS, John Wiley and Sons, Australia ,2007
- www.iasplus.com

⁷ Bu örnekteki konsolide bilançoda iş ortaklığına ait tutarlar ile girimşicinin finansal tablo kalemleri taraf tarafa toplanmış ve tek kalem halinde sunulmuştur. Alternatif olarak iş ortaklığından konsolide bilanço'ya gelen tutarlar hesap planında ayrı bir kalem altında gösterilebilirdi.